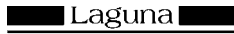

Kristof Birman

FUDBALSKA MATRICA

U TRAGANJU ZA SAVRŠENIM FUDBALOM

Preveo s nemačkog
Milutin Stanisavac

 Laguna

Naslov originala

Cristoph Bierman
Die Fußball-Matrix

Copyright © 2010, 2009 by Verlag Kieppenhauer & Witsch
GmbH & Co. KG, Köln

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Teu, mom ocu

„Besmislenije od fudbala je jedino razmišljanje
o njemu.“

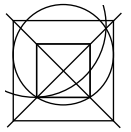
Martin Valzer

Sadržaj

PROLOG	13
Nebeski fudbal	
Poglavlje 1	17
Novi put do pobjede	
<i>Fudbalsko čudo u provinciji () – Lopta je kod Davida –</i>	
<i>O magiji brojki – Statistika i istina – Predvidljivi igrač –</i>	
<i>Jedna ideja čini karijeru</i>	
Poglavlje 2	43
Digitalizacija fudbala	
<i>Od vizuelnog sećanja do optičkog pamćenja – Mesi se</i>	
<i>nadigrava sam sa sobom – Fudbal kao igra brojeva –</i>	
<i>Stakleni igrači</i>	

Poglavlje 3	75
O predvidljivosti fudbalske igre	
<i>Izračunajte mito – Prokletstvo tri boda – Iščezla prednost domaćeg terena – Teorije o jedanaesteru – Velika mašinerija za opovrgavanje zabluda</i>	
Poglavlje 4	101
Podešavanje tela	
<i>Fudbal je šah – Bezizlazno traganje za formom – Formula 1 protiv drumske krstarice – Kompjuter u fudbalu – Tamna strana Meseca</i>	
Poglavlje 5	137
Prostor i vreme	
<i>Veličina terena – „Svako može da brani“ – Planirati napad – Frikovi brzine</i>	
Poglavlje 6	169
Zvezde sutrašnjice	
<i>Zagonetka ranih plodova – Traženje talenata u fudbonautu – Učiti na drugi način</i>	
Poglavlje 7	185
Verovatnoća sa loptom	
<i>Računanje verovatnoće kod dugačkih lopti – Matematičar sa listićem za prognozu – Vrhunska klađenja</i>	

Poglavlje 8	203
Prefinjena veština pogrešnog kupovanja igrača	
<i>Moj auto, moja kuća, moj omiljeni igrač – Lov na talente pomoću videa i podataka – U Zidanovom skupu</i>	
Poglavlje 9	221
Fudbalska matrica	
<i>Fudbal kao model – U senci brojeva – Moć slučajnosti</i>	
Poglavlje 10	249
Detalj i kaos	
<i>Genije Ota Rehgela – Vodič u neverovatnoću</i>	
Izrazi zahvalnosti	261
Registar	263
O autoru	265

Prolog

NEBESKI FUDBAL

Majske večeri 1960, na tribinama Hempden parka u Glazgovu, guralo se 127.000 gledalaca da vide kako Real Madrid igra protiv Ajntrahta iz Frankfurta. Ogromna masa ljudi, koja je već gledala finale Kupa evropskih prvaka, začuđujuće je tiha. Nema pevanja, nema uzvika bodrenja, prisutan je samo neki pobožan žamor, kada zvezde oko Alfreda di Stefana i Ferenca Puškaša izvedu kakvu majstoriju sa loptom. Kada lopta krene u kovitlac, tu nema dinamike, atletike i brzine kao u današnje vreme. No uprkos svemu, to je i danas lepo gledati. Bilo je burnih aplauza za sedam španskih golova i tri frankfurtska, ali uvek se moglo osetiti neko nevino i duboko iskreno radovanje publike što to uopšte sme da gleda. A gledaju „najbolju klupsku ekipu koju je svet ikada video“, kaže komentator Bi-Bi-Sija.

Deset godina kasnije, slike finala Svetskog prvenstva u Meksiku između Brazila i Italije već su u koloru, ali je još uvek prisutno isto ono osećanje: takav mora da je fudbal

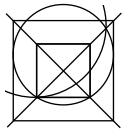
na nebu. Tu su Južnoamerikanci oko Pelea, koji svojim kombinacijama, sigurnim vladanjem loptom i dinamikom, uspostavljaju nove standarde. To je 1986. svojom solo partijom na Svetskom prvenstvu u Meksiku protiv Engleske, verovatno najboljim driblingom svih vremena, skoro u dlaku nestvarno ponovio Maradona, a Lionel Mesi kasnije u dresu Barselone, protiv Hetafea.

Na belgijskim i holandskim stadionima sam 2000. godine gledao kako Francuska osvaja Evropsko prvenstvo i mislio kako jedva da je moguće išta bolje od takve ekipe i takvog Zidana. A onda je 2009. došla Barcelona i osvajanjem Lige šampiona dostigla savršenstvo, zar ne? Sada, međutim, stvarno i konačno!

Istorija fudbala je puna tih momenata u kojima je igra potpuno usredsređena na sebe. Ipak, već u sledećem trenutku te savršene igre više nema i potraga počinje ispočetka. Jednostavno, igra postaje sve raskošnija i ide uvek novim putevima. Šta se tu događa, o tome je reč u ovoj knjizi.

Knjiga pripoveda o jednom istraživačkom putovanju od Kalifornije, preko Nordbadena u London, Wolfsburg, Barcelonu i Milano. Ona opisuje digitalnu prekretnicu u fudbalu i njegov preobražaj u igru brojeva. Prikazuje razvoj jedne igre u kojoj je sve manje slučajnosti i zalazi u granične oblasti gde se susreću fudbal i naučna fantastika. Ma koliko mnogo se danas govorilo i pisalo o fudbalu, menjaju se same stvari. Imati samo mišljenje o fudbalu, to je prošlost. Danas se radi o znanju, ili barem o nastojanju da se do njega dođe.

Mnogi obožavaoci sa velikom zabrinutošću gledaju na tobožnju invaziju nauke na fudbal. Pri tome se ništa nije promenilo. Ideja igre ostaje neosporno jednostavna, a uz to su njene mogućnosti kompleksne i neiscrpne. Igra neće izgubiti ništa od svoje magije ako nađemo pametnije odgovore na pitanje kako dolazi do pobede i poraza. U stvari, rasprave postaju samo uzbudljivije i interesantnije. A nastojanja igrača, trenera i menadžera dovode do toga da opet sedimo sumnjičavi i zaprepašćeni, jer smo, eto, upravo doživeli jedan novi momenat savršenstva, koji verovatno nikad neće biti prevaziđen. Nikada. Barem ne do sutra.

Poglavlje 1

Novi put do pobede

Fudbalsko čudo u provinciji

Došao sam u Hofenhajm jednog od onih dana kada je teren za trening pored benzinske pumpe na ulazu u varoš opet postao mesto hodočašća. Ispred prostorije za štampu su bili novinari iz Bosne, koji su rasklimanom video-kamerom pokušavali da dokumentuju svaki korak svog zemljaka Vedada Ibiševića, koji je sa mnogo golova doprineo da Hofenhajm postane senzacija. Unutra su reporteri iz Belgije i Francuske hvatali beleške, pošto im je pomoćnik trenera Peter Cajdler sve objašnjavao na tečnom francuskom. Na stolu je ležao debeli registar sa isečcima iz novina. Tu je *Njujork tajms*, londonski *Observer*, italijanska *Gazeta dello sport*. O fudbalskom čudu iz Nemačke pisale su i japanske novine.

Nigde na svetu se čovek tih sedmica u novembru 2008. nije mogao odupreti draži priče o klubu iz sela sa nekih tri hiljada žitelja, koji se, zahvaljujući prebogatom

privredniku što je kao mlad i sam igrao u tom klubu, vinuo do najviše igračke klase. Već bi sama ta činjenica bila zadivljujuća, ali TSG 1899 Hofenhajm je u svojoj prvoj sezoni u Bundesligi igrao toliko poneseno, da je na kraju prve serije zaposeo prvo mesto. Tako nešto u Nemačkoj se još nikada ne beše dogodilo.

Uprkos svemu, brzi uspon kluba i njegovog pokrovitelja izazvali su protivrečne reakcije. Protivnički obožavaoci su Ditmara Hopa prilično sažaljevali; prebacivali su preduzetniku milijarderu da je ogromnom investicijom Hofenhajmu, jednostavno, kupio ulazak u Bundesligu. Ovo i nije moglo potpuno da se odbaci, jer se od postepenog razvoja sa juniorima iz regiona ipak u jednom trenutku odustalo i otpočelo s ulaganjem ogromnog novca u mlade talente iz celog sveta. Umesto iz Hajdelberga ili Manhajma, oni su sada dolazili iz Brazila, Nigerije ili Francuske. Uz pobeđe i delimično snažan nastup, teškoće su se smanjile, pošto je tim igrao očigledno bolje nego što bi omogućavao budžet. Ekipi trenera Ralfa Rangnika je uspelo ono što se u svetu finansija naziva *autperformans* ili *overperformans*. Tim je bio bolji nego tržište, u ovom slučaju bolji od konkurencije u ligi. Na vrhu tabele, Hofenhajm je iza sebe u prvoj polovini sezone, kada se sve i desilo, ostavio klubove kao što su Bajern, Šalke 04, Hamburger ili Verder Bremen, koji su za igrače inače dali mnogo više novca. U očima publike Hofenhajm, na koji su u početku gledali skeptično, postaje David koji se protiv Golijata u struci nametnuo posebnom promišljatošću. Diljem sveta obožavaoci fudbala vole priče

o uspešnom autsajderu. Nekada se te legende ograničavaju na pojedinačnu igru, kao što je 1954. bila nemačka pobeđa u finalu Svetskog prvenstva nad Mađarskom, koja je pre toga četiri godine bila nepobediva. Pominje se senzacionalna završnica Evropskog prvenstva 1992. godine na kojem pobeđuje Danska koja je, ušavši naknadno na turnir kao prva zamena, navodno nastupila bez priprema. Dvanaest godina kasnije je, kao veliki autsajder, titulu osvojila Grčka, sa kojom takođe niko nije računao.

Na pojedinačne susrete ili one u toku turnira, sreća može znatno da utiče, ali kada ovakvi fenomeni imaju duže poluvrednosno vreme, objašnjenje koje u obzir uzima slučajnost više nije dovoljno. Tada pitanje postaje suštinsko. Zašto Holandija skoro četiri decenije neprekidno ima izuzetan fudbalski tim, iako zemlja ima samo šesnaest miliona stanovnika, dok Rumunima kao tradicionalnoj fudbalskoj naciji sa samo pet miliona stanovnika više, to uspeva tek povremeno? Kako je Norveškoj devedesetih godina uspelo da se popne na drugo mesto Fifine rang-liste, premda u toj zemlji živi samo pet miliona stanovnika pod klimatskim uslovima koji nikako ne pogoduju fudbalskoj igri?

U klupskom fudbalu uvek ima timova koji premašuju svoje mogućnosti. One uvek zavise od finansijske spremnosti, od veličine stadiona, od toga koliko su gledaoci redovni, od privredne snage regiona i od toga koliko je klub atraktivan za sponzore. U gdekojim mestima postoji u blizini jaka konkurencija drugih fudbalskih klubova ili drugih sportova. Neki pokrovitelji ili vlasnici klubova

nastoje da poprave te nepogodnosti. Ipak, kada se svi ovi činioци povežu, dobijaju se okviri koje pojedini klubovi redovno probijaju.

Omladinskom društvu Okser sa robustnim trenerom Gijom Ruom je skoro duže od tri decenije uspevalo da se održi u francuskoj najvišoj fudbalskoj klasi. Klub je čak u međuvremenu osvajao međunarodna takmičenja, premda dolazi iz mesta koje ima samo četrdeset hiljada stanovnika i nalazi se duboko u francuskoj provinciji. Fudbalski klub Vimblon se osamdesetih godina sa svojom „Šašavom družinom“ čaknutih igrača prestrojio iz amaterskog fudbala u prvu ligu. Tamo se održao 14 godina i čak osvojio Kup Engleske, a pri tome je klub iz jugoistočnog Londona imao vrlo mali broj gledalaca. Kako je jedan viši univerzitetski savetnik za nastavu sporta, istorije i društvenih nauka po imenu Folker Finke mogao uspavanog drugoligaša Frajburga da uvede u prvu ligu i tamo se odomaći? Zašto se u Ligi šampiona redovno pojavljuje Rozenborg Trondhajm i šta to rade u španskom gradiću Viljareal, pa da se mali fudbalski klub više puta nađe takođe u Ligi šampiona?

Svi ovi klubovi nekonkurentnost nadoknađuju posebnim strategijama koje se nekada biraju svesno, a nekad intuitivno. I prilikom moje posete Hofenhajmu oko terena su stajali posmatrači koji su hteli da otkriju ima li tamo takve strategije. Grupa finskih trenera i jedna iz Hrvatske htele su da ta saznanja iskoriste za rad sa sopstvenim ekipama. Sa svakom pobedom je sve više trenera pitalo da

li smeju da gostuju u Hofenhajmu. Čak je i u klubu bilo kontroverznih diskusija o tome koliko mogu da otvore vrata za kolege. Rangnik je po tom pitanju bio opušten, ali drugi nisu želeli tako lako da odustanu od onog što su smatrali svojim poslovnim tajnama.

Zato sam se obradovao kada mi je menadžer Jan Šindelmajzer opširno objasnio na koji način klub radi i pokazao planove za novi trenerski centar koji je, tada još u izgradnji, u međuvremenu postao najmoderniji u svetu. Osim toga, Šindelmajzer mi je organizovao mali obilazak postojećih zgrada. Kada mi je tamo otvarao jedna po jedna vrata, bilo je to zapravo rano uvođenje u nešto što čini fudbal danas. Deset godina ranije bilo bi nezamislivo da u pogonu jednog bundesligaša atletski trener kao što je Rajner Šraj boravi ne samo usred najmodernijih naprava za trening, nego i da sa dva inženjera radi na programiranju tzv. *t-zida*. Na ovom zidu sa različitim svetlima, profesionalci treba da poboljšaju svoju sposobnost da reaguju. Sprat ispod, dva mladića sede ispred video-analize sledećeg protivnika, dok videobimer na zid projektuje scene igre. U podrumu je kod fizioterapeuta gost bio upravo dr Mozeter sa Bodenskog jezera. Dok specijalista za mioreflaksoterapiju nešto posluje oko potiljka odbrambenog igrača Andreasa Beka, usput objašnjava kako mnogi profesionalni fudbaleri gube na brzini već zbog pogrešnog položaja tela i pri tome su podložniji povredama.

Još jedan nadglednik u Hofenhajmu bio je psiholog Hans-Diter Herman, koji je u vreme Svetskog prvenstva

2006. pripadao timu Jirgena Klinsmana, a u međuvremenu je dobio katedru za psihologiju sporta. Bernhard Peters, nekadašnji nacionalni hokejaški trener, bio je zvanični rukovodilac juniorskog odeljenja, ali je kod Rangnika – ispričao mi je kasnije trener – radio kao ekspert za igru sa loptom. Oni su zajednički diskutovali o formama trenin- ga sa kojima se najbolje može ostvariti Rangnikova ideja ofanzivnog fudbala – a sve su to gosti-pripravnici iz cele Evrope pažljivo beležili. Sa Helmutom Grosom su imali eksperta za igru na loptu, koji je tu uneo svoja zaista neo- bična prethodna znanja. Imao je više od šezdeset godina, bio je inženjer mostogradnje i dugo je poznao Rangnika. On je tada još mladog trenera, pre dvadeset godina, ubedio da je era pokrivanja igrača prošlost.

Dok sam čekao Rangnika, pored mene je seo pomoćni trener Cajdler i razgovarali smo o tome kako izgleda rad u Hofenhajmu. Primetio je da uspeh ne donose samo igra- či, nego i saradnici na talasu euforije. „Ponekad moramo da zastanemo kako ne bismo poverovali da smo ponovo izmislili fudbal“, kaže Cajdler. Ali nisam imao utisak da su ti iz Hofenhajma izgubili tlo pod nogama. Centar za trening je delovao pre kao fabrika visokog fudbala koja radi punom parom i u kojoj žurno majstorišu specijali- sti. Svakako da je u Hofenhajmu u pozadini stajala jedna velika strategija, ili se ona sastojala u tome da se isproba što je moguće više novih stvari? U zimskom trenerskom centru u sezoni 2008/2009, nijedan klub nije imao toliko nadglednika koliko FK 1899 Hofenhajm. Bilo ih je 29 za

27 igrača, 316 ih je bilo širom lige za 463 profesionalca, što je ogroman broj, ali koji govori samo o obimu nastojanja, a ne i o njihovom kvalitetu.

Lopta je kod Davida

U privredi se kod uspešnih preduzeća može razlikovati da li takmičarska prednost u odnosu na konkurenciju dolazi od sredstava za proizvodnju, ili se zasniva na znanju. U strukama sa velikom homogenošću sredstava za proizvo- dnju, ekonomski jača preduzeća često imaju bolji pristup resursima. To važi i za profesionalni fudbal, jer najbogatiji klubovi mogu da dođu do najvrednijih sredstava za proiz- vodnju, dakle, do najboljih igrača.

Onaj ko tu ne može da izdrži, mora da razvija strategiju zasnovanu na znanju. David u borbi protiv Golijata onda može da bira između dva polazišta. Da stvori mehanizam da resurse visokog kvaliteta obezbedi za manju cenu, pošto je prisutan rizik u pogledu njihove buduće uspešnosti. Ili da poboljša svoja sredstva za proizvodnju. Primenjeno na fudbal, to znači: ako klubu uspe da transferom obaveže takve igrače čije sposobnosti konkurencija potcenjuje ili nisko vrednuje, on time može da izjednači takmičarsku prednost. Ili da uz posebne treninge, taktičkim finesama i dobrom psihološkom podrškom poboljšava svoje igrače,

kao što su to radili na sasvim različite načine Frajburg ili Vimblon, Holandija ili Norvežani.

Svet fudbala je već dugo podeljen. Postoje oni koji idu prohodnim stazama i inovacije uvode tek kada su one isprobane i proverene negde drugde. To su klubovi koji su sigurni da su njihova sredstva za proizvodnju dovoljna. I postoje drugi, koji postupaju strateški i sistematski pokušavaju da sebi priušte prednost. Ovi drugi su u manjini, ali pri tome svi u fudbalu ipak jednog časa moraju da ulože takve napore, pošto se uloge Davida i Golijata stalno smenjuju.

Samo su retki klubovi, kao Mančester junajted ili Real Madrid, uvek među divovima zbog svoje velike ekonomske snage. Bajern može da bude gigant u Nemačkoj, ali u poređenju sa evropskim vrhom i nije baš toliko veliki, što je poslednjih godina na bolan način i iskusio. Jer fudbal živi od toga što podele na male i velike i nisu baš čvrsto određene, pa se svi pre ili kasnije moraju upustiti u traganje za strateškim prednostima.

Ali stvarnosti profesionalnog fudbala pripada i to da mnogi menadžeri u klubovima nisu načisto sa ovim mehanizmom. Oni su, doduše, strogi kod regrutovanja igrača i kada traže pravog trenera, trude se da obezbede optimalnu medicinsku brigu za profesionalce i dobar rad sa juniorima. No ipak ne istražuju sistematski u čemu bi mogla da bude njihova strateška prednost. Kada neki mali bundesligaš učini isto što i Bajern, samo sa manje novca, on više nije David nego Golijat koji je suviše mali. Pri tome uvek postoje

mogućnosti inovacija. Njihovoj suštini pripada to što se čini da one ispočetka deluju i fantastično i nemoguće.

O magiji brojki

Priča o Valteru Jakobsu počinje u jednom osamljenom selu u bavorskim šumama, gde se ovaj u detinjstvu skoro stalno bavio fudbalskim statistikama. Mnoga deca su se oduševljavala rezultatima i tabelama, ali Jakobsa volja za statistikama nije prolazila tokom cele godine. Studirao je ekonomiju, no posle završetka studija odlučuje da radi kao noćni čuvar. Tako je neometano mogao da nastavi sa svojim fudbalskim proračunima.

Igrarije na tabeli su vrlo kompleksni proračuni prednosti domaćeg terena, pa Jakobs pravi mape golmanovih šansi kod jedanaesterca ili klasifikuje efektivnost golgetera na nivou lige. Međutim, što duže radi na ovim statističkim istraživanjima, to ga više nervira što se u fudbalu olako potežu argumenti koji počivaju na nesigurnim informacijama. Treneri ili igrači, eksperti na televiziji i kolumnisti u novinama, svi oni samouvereno iznose razna mišljenja, ali ih ne potkrepljuju dokumentima.

Tako Jakobs odlučuje da objavi rezultate svojih proračuna i štampa ih u sopstvenom izdanju. To nailazi na odziv nešto malo čitalaca, ali je Jakobsa i ovo skromno interesovanje ohrabrilo. Jedna izdavačka kuća je ipak obratila

pažnju na izdanje i uvrstila u svoj program njegove godišnje statističke analize. Sve više obožavalaca fudbala dolazi do ovih analiza i oduševljava se. Knjige postaju bestseleri, ali fudbalska struka ignoriše Jakobsa i njegova saznanja. Iza leđa, kao i sasvim otvoreno, treneri, menadžeri i stručnjaci govore da je on običan ludak. Kako je tom smešnom tipu uopšte palo na pamet da se bavi tom čudnom fudbalskom matematikom. I kako je samo dopustio sebi slobodu da ih kritikuje kako je njihov rad nesistematičan?

Jakobs postavlja zahteve kako treba pucati jedanaesterac i iznosi koja varijanta ubacivanja lopte iz kornera najviše obećava pogodak. Izlaže teorije defanzivne igre i veruje da zna kako najdelotvornije sastaviti tim. Traži proverljive dokaze tamo gde ljudi iz fudbalske struke mogu da se osvrnu na stotine utakmica unazad.

Tako prolaze skoro dve decenije, sve dok menadžer Arminije iz Bilefelda nije odlučio da prihvati Jakobsove ideje. On je već dugo čitao njegove knjige i uz žestoko protivljenje skoro svih iz kluba, svoju politiku angažovanja igrača usmerava uvažavajući razmišljanja izneta u njima. Prilikom izbora igrača nije se više oslanjao na iskustvo svojih agenata, svojih trenera, pa ni na sopstvena iskustva. Kod izbora krilnih igrača, pazio je na kvotu koju Jakobs izračunava za dugačke centaršuteve iz duplog pasa. Kod defanzivne igre na sredini terena u obzir uzima Jakobsov činilac skoka, a u probouju napred kvotu vizije.

Uspeh je potpun: premda Arminija u Bundesligi spada među finansijski najslabije klubove, već prve godine tim

se učvršćuje u gornjoj trećini tabele i prvi put se kvalifikuje za Kup UEFA. Tamo se drži i narednih godina i čak nadjačava društva koja imaju znatno veći budžet. Vidi se da je Arminija razvila sopstvenu strategiju i da u neravnopravnoj borbi protiv nadmoćnih protivnika, po pravilu, ostavlja dobar utisak.

Kada potom jedan poznati reporter piše knjigu o senzacionalnom usponu Arminije, postaje jasan i značaj Jakobsa i njegovih statistika za taj uspeh. Tako fudbalska struka konačno počinje da shvata ozbiljno čaknutog statističara, a Bajern Minhen se potrudio da ga uzme za savetnika pod ugovorom. Jakobsovi saveti, zajedno sa finansijskim mogućnostima kluba, postali su neprevaziđena kombinacija. Bajern je trijumfovao i u Bundesligi i na međunarodnom planu. Sledećih pet godina nije osvajao samo nemačko prvenstvo, nego tri puta i Ligu šampiona. To je bila najuspešnija era u istoriji ovog sportskog društva.

U međuvremenu je većina čitalaca bila u nekom stanju bunila pred činjenicom kako se u ovoj istoriji obožavanog kluba brojke čarolijom pretvaraju u istoriju fudbala, kao da se radi o bajki. Jer, od 2001. Bajern više nije osvojio Ligu šampiona, a ni pet uzastopnih titula prvaka kao nekada. Arminija Bilefeld više nikad na kraju sezone nije bila u prvoj trećini tabele Bundeslige, niti se mogla kvalifikovati u konkurenciju za kakav evropski kup. O statističaru koji se zvao Valter Jakobs, malo smo šta kasnije slušali, uostalom, kao i o činiocu skoka ili udelu vizije. Zaista, kako je trebalo da izgleda fudbal?

Ovo pitanje je opravdano. Ali ipak postoji jedna vrsta sporta koju je revolucionisao neko poput Valtera Jakobsa.

Statistika i istina

Bil Džejms se rodio 1949. u jednom zabačenom mestašcu u Kanzasu, u kome je osim njega živelo još 208 stanovnika. Voleo je povučenost, pošto je imao teškoća u ponašanju sa okolinom. Za sebe kaže: „Naučio sam da pišem jer sam bio jedan od onih ljudi koji ne raspolažu sposobnostima da sa drugima komuniciraju osmehom ili gestovima, nego moraju da koriste reči da bi mogli da kažu ono za šta drugim ljudima reči uopšte nisu potrebne.“

Naravno, nije pisao ni priče, ni romane, ni pesme. Džejms je tragao za vrlo neobičnom oblašću da bi ostvario kontakt sa svojom okolinom. „Da nije bilo bejzbola, verovatno bih postao pisac. Ali bejbol je bio tu i nisam mogao da zamislim da pišem o nečem drugom.“ Džejms se bavio isključivo onom njegovom stranom koja se može predviđeti. Interesovao se za sve što ima veze sa statistikom.

I svoje studije ekonomije je usmerio na izučavanje bejzbola. Sve što je naučio na ekonomiji primenio je direktno na bejbol. Po završetku studija na univerzitetu i odsluženja vojske, radio je kao noćni čuvar u nekoj fabrici konzervi. Tu se do mile volje u miru mogao posvetiti statistikama.

Godine 1977. objavio je svoj prvi rad. To je bila knjiga *Sažetak bejbol (Baseball Abstract)*, obima 68 fotokopiranih stranica, sa mnogo brojki i malo teksta. U podnaslovu je pisalo: „18 kategorija statističkih informacija koje nećete naći nigde drugde“. U nekom sportskom časopisu pustio je mali oglas i prodao 75 primeraka po 3,5 dolara. I pored skromnog uspeha, osećao se veoma ohrabrenim.

Sledećih pet godina obim *Sažetka* je rastao, a uvišestručio se i broj čitalaca. Konačno je jedan veliki izdavač publikaciju uvrstio u svoj program, kada je postala i bestseller. Tako je tokom godina Džejms dobio gomilu sledbenika. Za interpretiranje statistika iz bejzbola, koje se širilo kao epidemija, nastala je čak nova reč: sajbermetrija. SABR je skraćenica za *Society for American Baseball Research*, i ovo Društvo za istraživanje američkog bejzbola je grupa naučnika koja je iz hobija istraživala kako istoriju igre u svim njenim vidovima, tako i one strane koje se mogu proračunavati. Osnovano je početkom sedamdesetih godina, a Bil Džejms je bio njegova zvezda.

Kočoperni autor nije samo uspostavio statistike, nego je iz njih izveo i oštre zaključke. „Čitava jedna gomila tradicionalnih znanja o bejbolu je smešna besmislica“, saopštava on svojim čitaocima. Džejms je smatrao za sebe da je prosvetitelj u klasičnom smislu. Želeo je da osvetli tamu praznoverica i polovičnih znanja, da iskoreni pogrešne istine i da obožavaoce bejzbola dovede do nivoa da se više ne hrane tričarijama koje su im servirali menadžeri i treneri, novinari i eksperti.

„Kada bi brojevi imali snagu govora, onda bi imali moć da budu sve što jezik može da postane: roman, drama i poezija“, piše Džejms. Ovo zvuči nategnuto, ali Džejmsu je stalo da kroz statistiku otkrije skrivene istine. Na svoj način je želeo da pokaže šta se stvarno dešava na jednom bejzbol polju.

Bejzbol je profesionalni sport od sedamdesetih godina XIX veka. Ljudi su ga od početka shvatali integralno statistički i uvek je važio kao „igra brojeva“. Naša klasična statistika u fudbalu, koja uglavnom i ne sadrži nešto više od sastava dva tima, izmena, šutova na gol, imena glavnog sudije, opomena, isključenja i broja gledalaca, vrlo je oskudna u poređenju sa boks učinkom u bejzbolu. Dugačke kolone brojki u kojima se u svakoj utakmici za svakog igrača izlistavaju bacanja, slobodna napredovanja ili trčanja, upućenima tačno govore kako se odvijala igra i ko je igrao posebno dobro.

Džejms je napravio mnoge nove statistike u kojima je iz postojećeg materijala izveo dalje količnike. Formuliseo je kategoriju gejms skora, da bi klasifikovao doprinos pojedinačnog bacača za vreme jedne igre. Pomoću skora sličnosti je želeo da upoređuje uspešnost igrača različite starosti tokom decenija. Osparavao je kategoriju „error“, pošto je definiciju neispravnosti, koja se pri ovome primenjivala, smatrao zastarelom i subjektivnom. Pokušavao je da odredi da li su pojedini periodi za pojedinačne igrače bolji od drugih. Sopstvenim statistikama je učvrstio rang-listu

najboljih bacača i hvatača. Njegova strast za rasvetljavanjem svake strane igre bila je bezgranična.

Kada je Džejms 1977. objavio svoj prvi rad, otpočela su dva procesa koja su srednjoročno i dugoročno išla naruku njegovom radu. S jedne strane, počev od sedamdesetih godina, kompjuteri su postajali sve jači i istovremeno jeftiniji. Time je Džejmsu i njegovim sledbenicima bilo jednostavnije da prikupljaju sve više podataka i da ih analiziraju. Osim toga su se i honorari u Velikoj bejzbol ligi (MLB) dramatično povećali, pa se u klubovima još oštrije postavljalo pitanje na šta se kod angažovanja igrača mora obratiti pažnja.

Godine 1979. Džejms je prvi put postavio formulu kojom je hteo da postigne više nego da samo komentariše interesantne pojedinačne vidove igre. Želeo je, jednostavno, da sazna koji su činioци odlučujući za uspeh. Prema njegovom mišljenju, dramatično su bili potcenjeni udarači koji nisu loptu izbacivali spektakularno van stadiona, nego su protivničke bacače iscrpljivali nizom malih koraka. Zbog toga je izračunao *procenat osnove*, kod koga se može dokazati da u značajnijoj meri odlučuje o ishodu igre.

Tako je Džejms došao na glavno pitanje koje sebi postavljaju obožavaoci svih kolektivnih sportova: koji su činioци odlučujući za pobjedu? Kod bejzbola ili košarke, rukometa ili nogometa, stručnjaci se uvek spore kako se igra najbolje, ili koji igrač najviše doprinosi pobjedi. Ma koliko da su te vrste sporta i inače različite, bilo da se lopta udara, baca ili šutira, bilo da mora da se ubaci u gol ili koš, sve se one

kreću na nesigurnom terenu. Igrači nešto slute, veruju, nešto osećaju i misle, ali nemaju pouzdana saznanja. Ni u fudbalu, kako ćemo još videti, nije drukčije.

Svojim istrajavanjem na znanju, Džejms nije samo povećao svoju čitalačku publiku, nego je podignut i njen nivo znanja. Njegova razmišljanja su interesovala kako fizičare i naučne institute tako i ekonomiste, profesionalne statističare, analitičare sa Vol Strita, opsednute matematičare i druge zanesenjake brojkama koji su voleli bejzbol. Od njih je Džejms dobijao obilje uputstava, saveta i korekcija, što je njegovu argumentaciju činilo sve kompleksnijom.

Godine 1980. pojavila se jedna igra koja je Džejmsa i njegove statistike učinila još popularnijim. Rotiseri bejzbol je u SAD postigao veliki uspeh, ali je u Evropi postao popularan tek deceniju kasnije pod nazivom *Fudbal menager* ili *Fantazi fudbal*. Tu obožavaoci sastavljaju fiktivne timove od stvarnih igrača. Realni uspeh igrača na terenu odlučuje koliko je uspešna fiktivna ekipa. Bejzbol ovde ima veliku prednost u odnosu na fudbal, pošto u njemu subjektivne procene jedva da imaju ikakvu ulogu. Kod igre menadžera u fudbalu često je važan činilac ocena koju novinari daju igraču, kod bejzbola se u obzir uzimaju jednostavno statistike. Igre mašte u SAD navode bejzbolske zaljubljenike da počnu više da razmišljaju kao menadžeri. Uostalom, statistike su postale unosan posao, jer sve je više televizija i novina kojima su one potrebne zbog njihovih analiza.

Sajbermetriks su bili popularni, a Džejmsove knjige besteseleri, jedino im je svet bejzbola i dalje hladno okretao

leđa. Kada je za poznatog menadžera Sparkija Andersona, odavno člana Dvorane slavnih, na osnovu statistike izjavio da je „pre srećković nego talentovan“, ovaj je uzvratio kako je Džejms „debeli bradati tip koji sve u svemu ništa ne razume“. Bez sumnje da je istina u tome bilo jedino to da je Džejms nosio bradu i da je imao nešto kilograma viška.

Predvidljivi igrač

Kao vrsta sporta bejzbol se suštinski razlikuje od fudbala, ali po uslovima nadmetanja, to je američki sport koji je najbliži fudbalu. Kod američkog fudbala ili košarke mnogo se polaže na to da lige budu što više izjednačene i otuda komplikovan postupak razvrstavanja najboljih mladih igrača i ograničenja personalnog budžeta. Naprotiv, u MLB vladaju velike materijalne razlike, personalni budžet najvećih klubova je više nego četverostruko veći od budžeta najslabijeg. To liči na situaciju u evropskom fudbalu, gde je u Bundesligi, recimo, Bajern Minhen u sezoni 2008/2009. za svoje osoblje izdao petostruko više novca od Arminije Bilefeld, koja je imala najniži budžet.

Dok se Bil Džejms borio za ugled kod obožavalaca bejzbola, jedva da je iko od odgovornih u MLB gledao da iskoristi njegova razmišljanja kako bi te finansijske nedostatke ublažio. Da bi umirili publiku kako se, eto, brinu i o toj strani igre, ali ne zbog stvarne zainteresovanosti, neki

klubovi su zaposlili i sopstvene statističare. Oni, naravno, nisu imali nikakvu stvarnu ulogu.

To je promenio tek Bili Bin, kada je 1997. postao generalni menadžer Ouklend atletiksa. Ouklend je tada, doduše, bio popularan klub, sa brojnom publikom, ali je imao prestar stadion i male prihode. Njegov budžet je u profesionalnom bejzbolu po pravilu bio najniži; bili su neka vrsta Arminije Bilefeld u MLB.

Bin je odlučio da iz temelja preispita tradicije svog sporta. Nekadašnji bejzbol profesionalac je pre svega pročešljao način regrutovanja igrača, pošto je to bilo odlučujuće za Ouklend atletikse. Morali su da pronađu prave igrače pre nego što postanu zvezde, jer se kasnije više do njih nije moglo doći.

Radilo se, dakle, o strategiji koja je počivala na znanju, a ova je nalagala da se u izboru podmlatka pažnja sa srednjih škola usredsredi na koledže. Mnogim lovcima na talente stariji igrači sa koledža su već izgledali kao propali, pošto nisu bili otkriveni u srednjoj školi. Bin nije delio takvu procenu i, osim toga, u statistikama koje su mu bile na raspolaganju, među starijim igračima sa koledža je pronašao one koji su se još mogli iskazati.

Iz proračuna „procenta na osnovi“ Bilija Džejmsa izveo je sasvim praktične zaključke. Normalno je da je kod igrača u MLB postojala veza između statistika i plaćanja. Ako se, naime, pođe od toga da su tekuće interpretacije statistika bile pogrešne, odatle sledi da je jedna određena vrsta smečera bila preplaćena, dok su drugi pak dobijali premalo

novca. Zato Bin nije hteo da od svojih agenata sluša priču o „dobroj građi tela“ i „snažnim rukama“, nego je radije gledao profil koji su mu obezbeđivali njegovi informatičari. Ovo je imalo neobične posledice: Bin se interesovao za igrače koje su prevideli njegovi agenti, ali i konkurentski lovci na talente. Na kraju, Ouklend je angažovao najbolje igrače za manje para.

Na taj način je sastavljena ekipa koja je između 2000. i 2006. ukupno četiri puta pobedila u Zapadnoj diviziji Američke lige. I premda nije bila bolja od pobednika Centralne i Istočne divizije, i nije stigla do finala američkih profesionalnih liga, World Series, kako se naziva Američko prvenstvo, bio je to za ekonomski relativno slab klub ogroman uspeh. Ouklend A's je 2002. sportski spadao u gornjih osam u MLB, iako je od trideset klubova po personalnim troškovima bio na šestom mestu računajući od poslednjeg. Dobio je 103 od ukupno 162 ligaške utakmice, što je bio rekord kluba, a za igrače je isplatio samo 42 miliona dolara. Bogati Njujork jenkis je postigao isti broj pobeda, ali je isplatio 126 miliona dolara.

Možda ni danas većini obožavalaca bejzbola ne bi bilo jasno šta se zapravo dešavalo u gradiću pored San Franciska, da se priče nije prihvatio novinar Majkl Luis. On je mesecima pratio Bina i napisao knjigu *Manibol*, koja se 2003. pojavila u SAD. To je svakako bila najuticajnija sportska knjiga koja je ikad napisana, pošto je trajno promenila čitavu jednu vrstu sporta. Ona je opisala ne samo na koji

je to novi način Bin birao svoje igrače, nego je pokazala da se i samoj igri pristupilo drugačije nego ranije.

Tako je svim menadžerima, trenerima i lovcima na talente sinulo da je došlo vreme da preko ograde sa palube pobacaju istine koje to očigledno više nisu bile. Posle fudbala najpopularniji sport u Americi stupio je u novo razdoblje, kada su u letnjem sportskom parku za igre sa loptom, pored sentimentalnog momenta, na značaju dobili i kompjuterski programi. Kod vlasnika jednog tako velikog kluba, knjiga *Manibol* bila je uz to povod da se razmišlja na sledeći način: ako bi se principi sajbermetrije kombinovali sa finansijskom snagom, uspeh bi morao da bude zagarantovan. I zašto u tu svrhu ne angažovati čoveka koji je izmislio te osnovne principe? Tako je Bil Džejms, iste godine kada se pojavila knjiga *Manibol* dobio ponudu bostonskih Red soksa. Njihovi novi vlasnici su 2002. uložili skoro 700 miliona dolara za klub, stadion i lokalni sportski TV-studio. Sada su želeli da startuju punim plućima i da skidaju kletvu koja je stajala nad Red soksim. Kao klub sa najdužom tradicijom, Red soksi su pet puta pobedili u finalu – World Series – američke profesionalne lige, samo što je poslednja osvojena titula bila iz 1918. godine. Od tada su više od osam decenija propadali svi slični pokušaji.

Džejms je prihvatio ponudu Bostona, dao sebi zvanje „stariji savetnik za bejzbol operacije“ i već druge godine obezbedio svojim savetima određenu kombinaciju, a klubu drugom po visini personalnog budžeta u ligi – proboj. Golijat je svojom promišljenošću izbio ispred Davida i Red

soksi su 2004. osvojili finale američke profesionalne lige. Tri godine kasnije, to im je uspelo ponovo.

Džejms nikada nije odao kako su tačno glasili ti njegovi saveti, premda je i ranije i posle bio sve drugo samo ne neki ćutljivko. I nadalje je objavljivao rasprave o raznim pitanjima bejzbola, otvorene za razna mišljenja u kojima su se mogla pokazati sajbermetrijska načela. Punio je svoje internet stranice kolumnama i savetima Red soksim. A Njujork tajms ga je 2006. stavio na svoju listu 100 najuticajnijih ličnosti na svetu.

Jedna ideja čini karijeru

Uspesi Bilija Bina u Ouklendu i Bila Džejmsa u Bostonu nisu privukli pažnju samo u svetu bejzbola, nego su ubrzo uticali i na druge sportove u Americi. Začuđujući uspeh je slavio u američkom fudbalu Aron Šac, pošto je 2003, pod uticajem Bila Džejmsa i ohrabren uspehom knjige *Manibol*, otvorio internet stranicu *Fudbalski autsajderi*. Nju su poklonici ovog sporta vrlo brzo prihvatili, a u međuvremenu su Šac i njegov tim pre svake sezone izdavali prospekt *Pro fudbal*, statističku analizu igrača i ekipa u fudbalu. Osim toga, obezbeđivali su ekskluzivni materijal za televiziju Foks.

Fudbalski autsajderi nisu morali poput Džejmsa da se dugo vremena bore za priznanje, jer je američki fudbal

tradicionalno bio otvoren za tehničke inovacije i sistemsko-strateška razmišljanja. To je bio ekipni sport gde su ranije nego drugde postojale redovne video-analize. Upravo negde šezdesetih godina je legendarni skaut Džil Brent kod Kauboja iz Dalasa sakupljao u kompjuteru informacije o igračima, da bi prilikom ugovaranja mogao da donosi osnovane odluke.

U košarci je to bila knjiga Dina Olivera Buča *Košarka na papiru*, koja se pojavila 2003. i imala podnaslov „Pravila i načini za analizu uspeha“. Oliver je takođe prethodnih godina bio na Džejmsovim tragovima i razvio nove statističke kategorije kao što je „Analiza četiri faktora“ ili „Evaluacija glavnog trenera“. Kao osoba koja je bila u toku savremenih dešavanja, postao je 2004. prvi zaposleni statističar u NBA ligi, kada ga je pod ugovorom angažovao Sijetl supersoniks, za koji je već četiri godine radio kao honorarni savetnik.

Takođe je *Hockeyanalytics.com* konačno obećala poklonicima hokeja da će „utiske zameniti činjenicama“ i stala pod moto: „Posvećeni naučnom istraživanju hokejske igre“.

Izgleda da je ovaj razvoj neprimećeno prošao jedino pored najpopularnijeg ekipnog sporta na svetu. Doduše, gledaocima fudbalskih utakmica na televiziji su uvek isporučivali deliče statistika, ali čini se da u njima nije bilo mnogo sadržaja. Šta otpočeti sa informacijom da je neki igrač sredine terena pretrčao tačno 10.486 metara, a da je odbrambeni igrač dobio 81 odsto svih duela? Šta imate od toga da je domaća ekipa 15 puta pucala na gol, ali

uglavnom debelo promašila? Jasno, tu je bilo i zadivljujućih brojki kao, recimo, da je jedan navalni igrač, koji je imao samo 15 kontakata sa loptom, za 90 minuta postigao tri gola. Retko da se time obezbeđuje išta više od jednog zainteresovanog „A, tako dakle“. Ili bi se možda iz tih informacija mogli izvesti neki dalekosežniji zaključci?

U novembru 2007. Bili Bin je doputovao u London. Čoveka koji je revolucionisao bejzbol pozvali su na ekskluzivnu konferenciju sa pompeznim naslovom „Budućnost fudbala“. Na podijumu je, sa svoje strane, trebalo da o budućnosti igre diskutuje sa ser Aleksom Fergusonom, trenerom Mančester junajteda, kao i sa drugim visokorangiranim ličnostima engleskog fudbala. I pored sveg truda da uđem na konferenciju, nisu me pustili. Organizator je želeo da sačuva karakter ekskluzivnosti i nije dopustio prisustvo novinara. Ipak, barem su se pobrinuli da dan posle konferencije mogu da telefoniram Binu.

Menadžer Ouklenda A's, kada sam sa njim razgovarao, bio je još uvek skroz pod utiskom konferencije i činjenice da je legendarne ličnosti engleskog fudbala mogao da upozna lično. Bin je 2003. u Londonu prvi put došao u kontakt sa evropskim fudbalom i za njega je to, kada je video koliko mnogo emocija igra oslobađa, bilo kao doživljaj buđenja. Ali nije ga samo preplavio talas osećanja, nego je u tome video poslovni potencijal. „Ovo je probudilo i moj poslovni interes, jer gde je u igri toliko mnogo osećanja, tu se donose i mnoge emocionalne odluke.“ Mogao je slobodno da kaže i bezumne odluke.